

АНДРІЙ БОВА,

кандидат соціологічних наук, начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України

Доходи і домагання: порівняльне дослідження у чотирьох європейських країнах

Abstract

The study of subjectively normal level of incomes and incomes associated with poverty line is aimed to provide authorities with relevant information for social policy elaboration. Clustering of population under correlation between these estimations and real incomes may serve as one of means for such a study.

Proceeding from Merton's typology of individual disposition, one can construct an integral index based on individual incomes and income aspirations. To estimate the shares of respondents described by certain combination of real income and aspirations in respect to each country we divided the sample in two parts by the median value of per capita income and subjectively normal income.

So we obtain a qualitative typology described in terms of demographic, social and psychological variables: average age within the type, index of wealth, self-estimation of the family's economic conditions, index of life satisfaction, psychological stress.

The model of multinomial logistic regression was applied to data of surveys conducted in Ukraine, Poland, Hungary, Georgia in order to find out determinants of either type in each of the four countries.

Presented multivariate statistical analysis is a preliminary attempt to explain possible determinants of income aspirations in different groups.

Метою цього дослідження є побудова типології шляхом зіставлення реальних доходів і домагань щодо нормального рівня доходу серед населення

Україні, Польщі, Угорщини та Грузії¹. Стислу характеристику виокремлених типів було отримано при зіставленні середніх значень показників, обчислених у перебігу однофакторного дисперсійного аналізу. Узагальнення результатів здійснено шляхом побудови моделі логістичної регресії — визначення впливу різноманітних чинників (соціально-демографічних показників, оцінки) на належність респондента до того чи того типу. Порівняння отриманих результатів дає нам змогу назвати лише загальні залежності через констатацію подібностей та відмінностей між країнами; детальніший аналіз передбачає глибше вивчення масиву інформації з кожної країни з урахуванням соціально-економічної й політичної ситуації.

На підставі ідеї Роберта Мертона щодо різновидів соціальної адаптації індивідів (конформізм, інновація, ритуалізм, ретритизм, опір) [Мертон, 1996], а також спираючись на розробки російських та українських соціологів [Балакірева, 2001; Гудков, 1996; Левада, 2000; Патракова, 1999; Саєнко, 2002; Толстих, 2005; Черкашина, 2000] з проблеми формування і соціально зумовленості суб'єктивно-нормального рівня доходів, було побудовано типологію, що поєднує рівень реального індивідуального доходу та домагань щодо нормального рівня грошового доходу в один показник і обчислено коефіцієнт напруженості, який демонструє міру неузгодженості між реальними доходами та домаганнями.

Рівень реальних доходів в аспекті порівняльного дослідження визначено за відповідями на запитання: *“Яким був загальний дохід Вашої сім'ї минулого місяця? (Будь ласка, вкажіть приблизний розмір заробітної плати, стипендій, пенсій та інших джерел доходу членів Вашої сім'ї)”*. Розмір доходу на члена сім'ї для всіх країн обчислено в доларовому еквіваленті.

Рівень домагань фіксовано за запитанням: *“Скільки грошей, у розрахунку на кожного члена Вашої сім'ї, на місяць Вам необхідно, щоби вести, нормально, за Вашими уявленнями, життя?”*.

Для побудови типології значення ознак реального і суб'єктивно-нормального доходу у вибірках були підрозділені за медіаною. Потім групи, що утворилися, були об'єднані у відповідні типи респондентів, а саме: (i) “мало отримують, мало бажають”, (ii) “мало отримують, багато бажають”, (iii) “багато отримують, мало бажають”, (iv) “багато отримують, багато бажають”. Назви виокремлених типів доволі умовні, оскільки до вибірки, як правило, не потрапляють особи із надвисокими доходами.

У таблиці 1 наведено такі характеристики чотирьох типів у порівнюваних у пропонованій статті країнах:

- *N* — кількість тих, хто відповів;
- частка (%) і кількість (*n*) респондентів певного типу у вибірці;
- середнє значення реального доходу (РД);

¹ Публікацію здійснено за підтримки гранта INTAS 04-79-7323. У розробленні інструментарію брали участь Євген Головаха, Наталя Погоріла, Матель Шагі, Кшиштоф Загурський. Опитування проводили у жовтні–грудні 2005 року за загальнонаціональними ймовірнісними вибірками центрами вивчення громадської думки: в Україні (*N* = 1200) — СОЦІС, у Польщі (*N* = 1027) — ЦБОС, в Угорщині (*N* = 1012) — ТАРКІ, у Грузії (*N* = 1300) — ГОРБІ.

- середнє значення суб'єктивно-нормального доходу (СНД);
- середнє значення доходу, за якого, на думку респондентів, сім'я вважається бідною (ДСБ);
- середнє значення коефіцієнта напруженості дохідних домагань (Кн).

Дохід, за якого, на думку опитаних, сім'я вважається бідною, фіксовано за запитанням: “За якого рівня щомісячного доходу на одного члена сім'ї Ви вважали б свою сім'ю бідною?”.

Коефіцієнт напруженості дохідних домагань— відношення суб'єктивно-нормального доходу до реального індивідуального доходу — обчислений без урахування в кожній із країн приблизно 5–7% респондентів із найвищими значеннями цього коефіцієнта, що різко виділяються [див.: Гудков, 1996].

Як можна бачити з таблиці 1, близько третини респондентів України (35,5%), Польщі (36,6%) та Угорщини (29,4%) при тому, що їхній дохід невеликий, разом із тим претендують на невисокий суб'єктивно-нормальний дохід. У Грузії таких респондентів лише чверть. Людей, які “мало отримують”, але їхні домагання стосовно бажаних доходів великі, менше у Польщі (12,6%) та Україні (11,6%) і більше в Угорщині (17,5%) та Грузії (22,7%). Скромні домагання за високих реальних доходів мають респонденти з України (20,4%). Про великі домагання за високих доходів говорять жителі Угорщини (38,5%) та Грузії (31,3%). Найвищі показники Кн спостерігаються в грузинському суспільстві. Відтак, це суспільство має великий конфліктний потенціал.

В українському суспільстві, за вищого рівня забезпеченості, населення називає меншу суму суб'єктивно-нормального доходу порівняно із респондентами з Грузії (середні значення за вибірками становлять 238 і 376 доларів відповідно).

Типологію можна доповнити іншими даними, отриманими із застосуванням нашого опитувальника. Нас цікавили демографічні показники, об'єктивні й суб'єктивні показники матеріального статусу, оцінки психологічного стану. У таблицях 2–5 містяться результати *однофакторного дисперсійного аналізу за критерієм Тамгема* — попарні статистично значимі відмінності (у дужках) середніх значень таких показників:

Середній вік — показник, за яким вибірки істотно не відрізняються, — коливається від 47 (Грузія та Польща) до 49 років (Україна).

Індекс майна (ІМ) відображає майновий статус індивіда на підставі наявності/відсутності у нього 16 предметів сімейної власності (обчислено з урахуванням відсотка людей, які володіють тією чи тією власністю, — автомобілем, телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном тощо). Індекс змінюється від 0 (найменша кількість особистої власності) до 100 (найбільша кількість). З огляду на середні значення зазначеного індексу українське і грузинське суспільства загалом удвічі менш заможні, ніж польське й угорське. У соціологічному дослідженні цей індекс є важливим показником, оскільки величина доходу може занижуватися (а в окремих випадках — завищуватися) респондентом.

Таблиця 1

Середні значення доходів і домагань у типах, виокремлених за поєднанням реальних і суб'єктивно-нормальних доходів

Типи доходів і домагань	Україна (N = 779)					Польща (N = 577)					Угорщина (N = 725)					Грузія (N = 991)									
	%	n	PI (дол.)	СНІ (дол.)	ЛСВ (дол.)	Кн	%	n	PI (дол.)	СНІ (дол.)	ЛСВ (дол.)	Кн	%	n	PI (дол.)	СНІ (дол.)	ЛСВ (дол.)	Кн							
(i) "Мало отримують, мало бажають"	35,5	276	46	151	61	3,9	36,6	211	118	257	121	2,7	29,4	213	140	276	122	122	2,1	26,0	258	10	126	27	15,5
(ii) "Мало отримують, багато бажають"	11,6	91	46	371	89	8,6	12,6	73	122	591	221	5,2	17,5	127	152	615	172	172	4,0	22,7	225	11	514	40	49,0
(iii) "Багато отримують, мало бажають"	32,5	253	111	163	70	1,8	21,7	125	338	301	154	1,1	14,6	105	276	341	179	179	1,3	20,0	198	43	140	39	4,2
(iv) "Багато отримують, багато бажають"	20,4	159	116	432	112	4,3	29,1	168	413	661	249	1,8	38,5	280	384	692	232	232	2,0	31,3	310	56	633	53	16,5
У середньому			81	238	78	3,8			252	426	178	2,4			256	505	182	182	2,3			31	376	41	20,9

Самооцінка матеріального статусу сім'ї (СМС) змінюється за шкалою суб'єктивного оцінювання від 0 до 10 балів (чим вищим є бал, тим вища самооцінка). Самооцінка матеріального статусу на 1 бал нижча в Україні і Грузії порівняно з Польщею й Угорщиною.

Індекс задоволеності (ІЗ) відображає суб'єктивний добробут людини, задоволеність різними аспектами життєдіяльності (доходом, роботою, умовами життя, місцем проживання, соціальним статусом, перспективами на майбутнє, здоров'ям, ставленням з боку влади). Змінюється від 0 до 100 балів (чим вищим є бал, тим вища задоволеність). За показником незадоволеності вирізняється українське суспільство, потім — грузинське. Сприятливішою є ситуація в Польщі й Угорщині.

Індекс психологічного стресу (ІПС) обчислюється на підставі відповідей на 9 запитань про самопочуття респондента і набуває значень від 4 до 1 (чим меншим є бал, тим меншою мірою людина потерпає від стресу). Найгірша ситуація з рівнем психологічної напруженості спостерігається в Україні та Грузії. Менш стресованими є жителі Угорщини.

А тепер розглянемо відмінності між виокремленими типами. В Угорщині й Польщі до тих, хто “багато отримує і багато бажає”, належать люди старшого віку, ніж ті, хто “мало отримує і багато бажає” (табл. 3, 4). У Грузії група людей, які “багато отримують і багато бажають”, — наймолодша, а та, що об'єднує тих, хто “мало отримує і мало бажає”, — найстарша (табл. 5).

Низькі домагання людей старших вікових груп у Грузії можна пояснити меншими можливостями трудової реалізації, а також сформованими за радянської влади установками на ощадливу споживчу поведінку. Разом із тим соціальна структура цієї країни вможливило просування відносно молодих людей із більшими (такими самими, як і в країнах — нових членах ЄС) запитами. В Україні й Угорщині найбільший середній вік (56–57 років) зафіксований серед людей, які “багато отримують і мало бажають”. Напевно, ці люди змогли раніше вийти на прийнятний для них рівень заможності, а домагання щодо поліпшення добробуту на майбутнє співвідносять із можливостями нинішнього суспільства.

Відповідно до *ІМ*, найзаможнішими є ті, хто належить до типу людей, які “багато отримують і багато бажають”. *СМС* в аналізованих типах у чотирьох країнах дуже схожі — у тих, хто “мало отримує”, нижчі самооцінки порівняно з тими, хто “багато отримує”. Тип людей, які “багато отримують і багато бажають”, в усіх чотирьох країнах характеризується найвищою самооцінкою матеріального становища сім'ї.

Тип людей, які “мало отримують і мало бажають”, характеризується вищим рівнем психологічного стресу (табл. 2–5). Найвищий рівень психологічного стресу властивий людям, які “мало отримують і мало бажають”, в Україні та Грузії. Тип людей, які “мало отримують і мало бажають”, вирізняється вищим рівнем незадоволеності різними аспектами життя. Тип людей, які “багато отримують і мало бажають”, ясна річ, більшою мірою задоволений життям.

Таблиця 2

**Середні значення показників у рамках типів,
виокремлених за доходами, в Україні**

Типи доходів і домагань	Вік	ІМ (бали)	СМС (бали)	ІЗ (бали)	ІПС (бали)
(i) “Мало отримують, мало бажають”	47 (iii)	12,9 (iv)	2,5 (iii, iv)	42,8 (iii)	2,6 (iii, iv)
(ii) “Мало отримують, багато бажають”	44 (iii)	14,9	2,8	45,0	2,5
(iii) “Багато отримують, мало бажають”	56 (i, ii, iv)	14,6 (iv)	2,9 (i)	51,6 (i)	2,5 (i)
(iv) “Багато отримують, багато бажають”	45 (iii)	18,4 (i, iii)	3,2 (i)	49,4	2,4 (i)
Середнє	49	14,8	2,8	46,9	2,5

Примітка. Тут і далі в таблицях у дужках римськими цифрами подано тип, із яким у даного типу відмінність середніх статистично значима на рівні 0,05

Таблиця 3

**Середні значення показників у рамках типів,
виокремлених за доходами, в Польщі**

Типи доходів і домагань	Вік	ІМ (бали)	СМС (бали)	ІЗ (бали)	ІПС (бали)
(i) “Мало отримують, мало бажають”	44 (iv)	24,8 (iii, iv)	3,4 (iii, iv)	55,6 (iii, iv)	2,4 (iii, iv)
(ii) “Мало отримують, багато бажають”	44 (iv)	24,8 (iv)	3,3 (iii, iv)	58,4	2,3
(iii) “Багато отримують, мало бажають”	47	29,6 (i)	4,2	62,8 (i)	2,2 (i)
(iv) “Багато отримують, багато бажають”	50 (i, ii)	31,1 (i, ii)	4,3 (i, ii)	62,3 (i)	2,2 (i)
Середнє	47	27,7	3,8	59,8	2,3

Таблиця 4

**Середні значення показників у рамках типів,
виокремлених за доходами, в Угорщині**

Типи доходів і домагань	Вік	ІМ (бали)	СМС (бали)	ІЗ (бали)	ІПС (бали)
(i) “Мало отримують, мало бажають”	42 (iii, iv)	25,3 (ii, iv)	3,5 (iii, iv)	58,5 (iv)	2,3 (iii, iv)
(ii) “Мало отримують, ба- гато бажають”	44 (iii, iv)	30,4 (i)	3,6 (iii, iv)	57,8	2,2
(iii) “Багато отримують, мало бажають”	57 (i, ii, iv)	25,6 (iv)	4,2 (i, ii)	60,6	2,1 (i)
(iv) “Багато отримують, багато бажають”	50 (i, ii, iii)	34,8 (i, iii)	4,2 (i, ii)	64,0 (i)	2,2 (i)
Середнє	48	29,9	3,9	61,2	2,2

**Середні значення показників у рамках типів,
виокремлених за доходами, у Грузії**

Типи доходів і домагань	Вік	ІМ (бали)	СМС (бали)	ІЗ (бали)	ІПС (бали)
(i) “Мало отримують, мало бажають”	55 (ii, iii, iv)	8,3 (iii, iv)	2,4 (iii, iv)	42,7 (iii)	2,7 (iii, iv)
(ii) “Мало отримують, багато бажають”	46 (i, iv)	9,8 (iii, iv)	2,6 (iii, iv)	44,5 (iii)	2,6 (iii, iv)
(iii) “Багато отримують, мало бажають”	47 (i, iv)	15,3 (i, ii, iv)	3,2 (i, ii)	58,1 (i, ii)	2,3 (i, ii)
(iv) “Багато отримують, багато бажають”	39 (i, ii, iii)	18,9 (i, ii, iv)	3,5 (i, ii)	54,2	2,3 (i, ii)
Середнє	47	13,4	2,9	52,6	2,5

Для узагальнення і порівняння даних на підставі вибірок досліджуваних країн були побудовані *множинні логістичні регресії*. Інтерпретацію результатів здійснено не в каузальному (виявлення причинно-наслідкових залежностей), а в предиктивному (розв’язання завдання класифікації) сенсі. Залежною змінною виступали типи людей, виокремлені за реальним індивідуальним і суб’єктивно-нормальним доходом, незалежними — місце проживання, освіта, вік, ІМ, ІПС та оцінка здібностей (ОЗ) суспільством, з точки зору респондента (відповіді, що фіксують міру згоди за п’ятибальною шкалою: від 1 — цілком згоден до 5 — зовсім незгоден із твердженням: “З огляду на мої здібності і старання, я мав би отримувати від життя більше”).

Референтною категорією виступав тип людей, які “мало отримують і мало бажають” (усі відношення ймовірностей, за інших рівних умов, наведено порівняно із цим типом). Змінні “освіта” (0 — інша, 1 — вища) і “місце проживання” (0 — проживання в селі, 1 — проживання в місті) були дихотомізовані.

Як свідчать значення псевдо- R^2 Нагелкерке (аналог коефіцієнта множинної кореляції, що вимірює щільність зв’язку між залежною змінною і всіма предикторами, включеними в модель), пояснювальна здатність побудованих регресійних рівнянь дещо вища для Грузії й Угорщини (табл. 6). Виходячи зі значення експоненціальних функцій (експонентів) від регресійних коефіцієнтів e^b (які показують збільшення чи зменшення шансів належності до того чи того типу в разі зміни незалежної змінної від 0 до 1 і незмінності решти змінних), можна зробити низку узагальнень (для великого обсягу вибірки перевірка гіпотези про нульове значення коефіцієнта регресії b базується на статистиці Вальда, що має розподіл χ^2).

В українському суспільстві ймовірність належності до типу людей, які “мало отримують і багато бажають”, зростає мірою переконання в тому, що за свої зусилля вони мають отримувати від життя більше (такий висновок зроблено на підставі шкали відповідей на запитання стосовно адекватності оцінки здібностей людини суспільством). Ймовірність належності до типу

людей, які “багато отримують і мало бажають”, збільшується серед осіб із вищою освітою, які мешкають у місті, зі збільшенням віку і нагромадженого сімейного майна. Люди зазначеного типу назагал характеризуються меншою схильністю до стресів (чим вищим є бал, тим більше потерпає від стресу людина). Для людей, які “багато отримують і багато бажають”, властиве проживання в місті й менша стресованість.

Таблиця 6

Чинники, що визначають імовірність належності до типів, виокремлених за реальним і суб’єктивно-нормальним індивідуальним доходом (відношення шансів і значимість статистики Вальда)

Категорії залежної змінної (типи доходів і домагань)	Незалежні змінні	Україна	Польща	Угорщина	Грузія
“Мало отримують, багато бажають”	Місто(ні/так)	1,008	1,398	1,293	1,221
	Вища освіта(ні/так)	1,348	0,581	3,076	0,730
	Вік	0,993	0,999	1,018**	0,981**
	ІМ	1,002	0,995	1,024**	1,014
	ІПС	0,893	0,597*	0,849	0,884
	ОС	0,605**	0,842	0,980	0,720**
“Багато отримують, мало бажають”	Місто(ні/так)	5,834**	2,036**	1,775*	2,776**
	Вища освіта(ні/так)	1,775*	3,120	5,893*	1,839*
	Вік	1,048**	1,026**	1,065**	0,992
	ІМ	1,019*	1,022*	1,019*	1,046**
	ІПС	0,552**	0,426**	0,490*	0,436**
	ОС	0,921	1,065	1,468**	2,776**
“Багато отримують, багато бажають”	Місто(ні/так)	5,834**	4,576**	2,472**	2,155**
	Вища освіта(ні/так)	1,171	7,897**	15,641**	1,413
	Вік	1,012	1,045**	1,050**	0,964**
	ІМ	1,017	1,038**	1,039**	1,068**
	ІПС	0,486**	0,625*	0,817	0,485**
	ОС	0,796	0,950	1,258*	0,713**
Псевдо- R^2 Нагелькерке		0,215	0,255	0,289	0,303
Відсоток правильно класифікованих за моделлю респондентів (у середньому)		43	49,9	49,6	46,7

Примітка. Відмінність коефіцієнта регресії від нуля статистично значима на рівні значимості: * 0,05; ** 0,01.

У польському суспільстві низький рівень стресу характерний для трьох типів — “мало отримують, багато бажають”, “багато отримують, мало бажають”, “багато отримують, багато бажають” (див. табл. 6).

У Польщі й Угорщині наявність вищої освіти суттєво підвищує домагання серед людей, які “багато отримують і багато бажають”. Найімовірніше, освіта дає змогу краще заробляти й сподіватися на більше.

В угорському суспільстві, на відміну від грузинського, люди, які “багато отримують і багато бажають”, не вважають, що мають за свої здібності й старанність отримувати від життя більше. Таким чином, у різних за рівнем розвитку суспільствах цінності можуть по-різному визначати рівень суб’єктивно-нормальних доходів.

Мабуть, цінності відіграють неабияку роль у домаганнях людей (ця гіпотеза підлягає перевірці на ширшому емпіричному матеріалі). Наприклад, в Україні та Грузії ймовірність належності до типу людей, які “мало отримують і багато бажають”, зменшується в разі незгоди тією чи тією мірою із судженням, згідно з яким з огляду на їхні здібності й зусилля вони мають отримувати від життя більше. Отже, у постсоціалістичних країнах переконання, що здібності не дістають адекватної винагороди з боку суспільства, підвищує ймовірність опинитися в групі людей, які “мало отримують і багато бажають” (Україна, Грузія) або “багато отримують і багато бажають” (Грузія). Збіг, на думку людини, здібностей і талантів із винагородою з боку суспільства збільшує ймовірність належності індивіда до тої чи тої групи людей, які “багато отримують”, у випадку Угорщини і до типу людей, які “багато отримують і мало бажають”, у випадку Грузії. Оцінка винагороди своїх талантів із боку суспільства виявилася значимим показником у моделях регресійного рівняння для України, Угорщини і Польщі.

У Польщі й Угорщині зрілий вік збільшує ймовірність належності до типу людей, які “багато отримують і багато бажають” і “багато отримують і мало бажають”. У Грузії належність до типів “мало отримують і багато бажають” і “багато отримують і багато бажають” співвідноситься із більш молодим віком.

Виходячи з результатів аналізу, можна дійти таких висновків. Соціологічні дослідження суб’єктивно-нормального рівня доходів становлять інтерес не лише в теоретичному, а й у практичному плані. Такі опитування дають змогу, орієнтуючись на потреби, очікування і задоволеність людей, обґрунтованіше визначати соціальний прожитковий рівень доходів.

Оскільки в дослідженні не були передбачені найважливіші запитання стосовно наповнення показника суб’єктивно-нормальних для життя доходів конкретним змістом (витрати респондентів за нормального рівня життя — яким продуктам харчування вони віддають перевагу, як вони планують проводити дозвілля, яке медичне забезпечення їм необхідне, скільки домогосподарство передбачає витратити на накопичення коштів, придбання дорогих речей тощо), а також стосовно життєвих стратегій респондентів (що готові робити респонденти для досягнення нормального доходу — заснувати власний бізнес, здобути освіту, опанувати нову професію, працювати за кордоном тощо), були проаналізовані лише загальні величини суб’єктивно-нормальних доходів і не з’ясувалася структура витрат. Залишається також відкритим запитання, наскільки пов’язане в населення бажання нормально жити з бажанням і наявними можливостями більше заробляти.

У двох країнах ЄС коефіцієнт напруженості дохідних домагань, що може свідчити про явний або латентний конфлікт у суспільстві, виявився меншим, ніж в Україні та Грузії. Рівень суб’єктивно-нормальних доходів по-

в'язаний із величиною реальних доходів сім'ї. Щоби “зняти” високу кореляцію двох показників, ми вирізнили чотири типи людей за співвідношенням доходів і домагань. У процесі дослідження було надано описову характеристику кожному типу, виокремленому за співвідношенням реальних і суб'єктивно-нормальних індивідуальних доходів. У кожному з порівнюваних суспільств є люди, які, маючи приблизно однакові доходи, різняться за рівнем домагань. Таку типологію (в разі включення до опитувальника додаткових показників, зокрема ціннісних орієнтацій) можна співвіднести з категоріями мертоновської теорії адаптації індивідів.

Можна припустити, що у випадку, коли розрив між реальними індивідуальними доходами і доходами суб'єктивно-нормальними невеликий, ми, очевидно, маємо справу із ретритистами, які відмовилися значною мірою від продиктованих культурою цілей (а культура ринкового суспільства саме й передбачає поліпшення умов життєдіяльності), або ритуалістами, котрі в принципі не намагаються “процвітати в цьому світі”, вочевидь занижуючи для себе стандарти споживання. Своєю чергою, люди, які не задоволені своїми доходами і намагаються заробити дещо більше коштів законними способами, є конформістами. Найімовірніше, люди, у яких великий розрив між індивідуальними доходами і домаганнями, вдаватимуться до інноваційних (несанкціонованих ба навіть несхвалюваних соціумом, але дієвих) способів задоволення потреб. Утім, ці припущення потребують додаткової перевірки.

Виокремлені типи схарактеризовані за деякими об'єктивними та суб'єктивними показниками соціального статусу, а також задоволеності життям. Як засвідчують численні порівняння середніх показників, країни демонструють певні відмінності. Результати множинної логістичної регресії свідчать, що загалом для України найбільшу пояснювальну здатність мають такі змінні, як місце проживання, вік, індекс психологічного стресу і згода з оцінкою здібностей респондента суспільством, для Польщі — місце проживання, вік, освіта, індекс майна, індекс психологічного стресу, для Угорщини — місце проживання, освіта, вік, індекс майна, згода з оцінкою здібностей респондента суспільством. Для Грузії (найбільша загальна пояснювальна здатність моделі) зміни значень усіх змінних виявилися статистично значимими.

У різних країнах такі чинники, як вік, думка стосовно адекватності оцінки здібностей людини суспільством, по-різному впливають на співвідношення реального і суб'єктивно-нормального індивідуального доходу. Для типів людей, чий індивідуальний дохід вищий за середній, виявлено спільну для всіх країн тенденцію. Ця категорія людей мешкає в міській місцевості, характеризується більшою майновою заможністю і меншим рівнем психологічного стресу, має вищий рівень освіти.

Здійснений багатомірний статистичний аналіз є попередньою спробою пояснення домагань різних дохідних груп. Необхідне додаткове уточнення взаємодії між змінними і меж вікових інтервалів, найбільш характерних для конкретних типів, окремо щодо кожної країни. Крім того, у подальших дослідженнях гіпотези, що пояснюють різні домагання за однакового

реального доходу, можуть бути перевірені з урахуванням структури реального (бажаного) доходу (споживання) і моделей життєвого успіху.

Література

Балакірева О. Матеріальне становище молоді: об'єктивні та суб'єктивні показники // Молодь України у дзеркалі соціології / За ред. О.Балакіревої, О.Яременка. — К., 2001. — С.79–92.

Гудков Л.Д. Показатели статусной неудовлетворенности и их динамика // Экономические и социальные перемены: Мониторинг общественного мнения. — 1996. — № 6 (ноябрь–декабрь). — С.45–50.

Левада Ю.А. От мнений к пониманию. Социологические очерки 1993–2000. — М., 2000.

Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты). — К., 1996.

Патракова А. Про механізми формування суб'єктивних оцінок рівня добробуту. — Наукові записки НаУКМА. — К., 1999. — Т.7. — С.50–57.

Саєнко Ю. Середній клас у соціологічних вимірах // Україна — 2002. Моніторинг соціальних змін / За ред. В.Ворони, М.Шульги. — К., 2002. — С.60–79.

Толстих Н. Соціальні стандарти життя в Україні // Український соціум. — 2005. — № 5–6. — С.87–91.

Черкашина Т.Ю. Суб'єктивно-нормальний дохід: фактори дифференціації // Российское общество на рубеже веков: штрихи к портрету / Под ред. И.А.Бутенко. — М., 2000. — С.32–60.